

**Ф.І.КОКОШКО**

## **ВІДМІННІСТЬ ХАРАКТЕРУ ВЕДЕННЯ ВІЙНИ НА ПІВДЕННОМУ ТЕАТРИ ВОЄННИХ ДІЙ В ЧЕРВНІ-ЛИПНІ 1941 РОКУ**

*Стаття присвячена найдраматичнішим подіям вітчизняної історії, які відбулися у чорне агонізуюче літо 1941 року. Суцільного розвалу Південно-Західного фронту не відбулося, раптової нападу не сталося, був час як для організації оборони, так і для вирішального контрнаступу. Дана тема, не дивлячись на численні публікації не втрачає своєї актуальності і потребує подальшого дослідження.*

**Ключові слова:** *агресія, контрудар, Червона армія, кордон, відступ, плацдарм.*

Згідно з офіційною трактовкою, на початку Великої Вітчизняної війни, відбулася суцільна воєнна катастрофа, пов'язана з величезним розгромом Червоної армії, яка була зосереджена на західному кордоні Радянського Союзу. Це вірно, але лише частково. Що стосується гітлерівської агресії на території України, то все було далеко не так трагічно, як в Білорусії та Прибалтиці.

В Київському Особливому воєнному окрузі, який став Південно-Західним фронтом було зосереджене найміцніше радянське військове формування у зіткнення з яким вступила далеко не найсильніша німецька група армій «Південь». І якщо за перші два дні війни відбувся розвал і суцільний відступ Червоної армії на всіх ділянках бойових дій на північ від Прип'ятських болот, то на Волині основні дії були ще попереду. 24 червня 1941 р. розпочалася танкова битва під Дубно.

Керувати діями по відбиттю ворожої агресії прибув не абихто, а сам начальник Генерального штабу генерал Жуков. У розрахунку на величезну чисельну перевагу, Жуков не витрачає час на підготовку («Аби тільки не запізнитися з контрударом...») [1, с.271] і з ходу кидає мехкорпуси під удар розгорнутих у бойові порядки німецьких танкових груп. Отже, він діяв по довоєнному плану, хоча начштабу фронту М. Пуркаєв, з огляду на несприятливі обставини, що склалися пропонував знекровити ворога відступивши на оборонний рубіж і вже за ним підготуватися для нанесення рішучого контрудару.

І хоча з воєнної точки зору це було й правильно, але на думку члена Воєнної ради фронту М. Вашугіна, слід було ще враховувати й моральний фактор. Червона Армія, яку постійно націлювали на високий наступальний дух, з перших днів війни перейде до пасивної оборони [2, с.307-308]. Явище неможливе. У заідеологізованій державі по іншому не виховували, навіть якщо це суперечило здоровому глузду. До того ж в пропозиції Пуркаєва був присутній і досить поганий політичний підтекст: спішний відхід з «визволених» у вересні 1939 р. територій виглядав би непрямым визнанням неправомірності їхнього захоплення. Припустити таке теж не могли.

Після війни радянські воєначальники в своїх мемуарах, невміло виправдовуючись, навіть стверджували, що влітку 1941 р. радянські озброєні сили здійснювали по всьому фронту стратегічну оборону [3, с.50]. Хоча до подібних дій ніколи й не готувалися. Цікавим є те, що наші військові ознайомилися з книгою Гудеріана «Увага, танки!» ще у довоєнний час [3, с.32].

Безглуздий непередбачений контрнаступ призвів до втрати броньованого кулаку Південно-Західного фронту, але навіть після цього відхід частин Червоної армії, які чинили запеклий опір, відбувався повільно. Усі страшенні воєнні катастрофи на території України, з оточенням величезної маси військ й швидким просуванням ворога вперед, відбудуться пізніше.

А з 22 червня по 10 липня 1-а танкова група Клейста проходила за день лише 10 миль, а після 10 липня темпи її просування ще більше уповільнилися. Усе це було зовсім не схоже на блицкриг, на який Гітлер покладав такі надії [4, с.130].

В той же час у Білорусії темп наступу німців в окремі дні становив 100 кілометрів за світловий день. За шість світлових днів (уночі гітлерівці не наступали) один із мехкорпусів генерала Гудеріана пройшов від Бреста до Бобруйська понад 400 кілометрів у напрямку на Москву, майже половину шляху до радянської столиці [5, с.130].

Якби на південному театрі воєнних дій сили сторін були б приблизно рівними, то прийняте в ніч на 23 червня рішення контратакувати ворога розрізненими ударами окремих частин і з'єднань призвело б до негайного катастрофічного розгрому Південно-Західного фронту. Подібного до того, який відбувся з військами Західного і Північно-Західного фронтів в Білорусії та Литві. Але у розпорядженні Жукова, Кирпоноса та інших знаходилися такі гігантські збройні сили, така кількість новітнього озброєння, які, здавалося б, могли одним лише своїм масштабом компенсувати безграмотність керівництва [6, с.240-241]. Але, на жаль, так не сталося.

В Галичині, від Рава-Руської до Перемишля, з початком війни ситуація не викликала тривоги. З радянської частини Перемишля (місто ділила річка по якій проходив державний кордон) стрілецькі частини вибили німців в перший же день війни. 13 «тридцятьчетвірок» стримували 50 німецьких танків на підступах до міста, підбивши при цьому 14 з них [7, с.259]. Перемишль війська залишили організовано згідно відповідного наказу командування.

З перших годин війни у Прибалтиці хід бойових дій виразно набув характер небувалого розгрому. Слід відмітити, що на ворога безладний відхід військ Північно-Західного фронту справив враження завчасно запланованого відступу [8, с.34-35]. Але тут в оточення практично не потрапила жодна з дивізій [8, с.81].

Події на Південно-Західному фронті якісно відрізнялися від того, що відбувалося у перші тижні війни на Західному. В Білорусії німцям вдалося оточити більшу частину сил Червоної Армії. На додачу розстріляно було Сталіним майже у повному складі і командування Західним фронтом. Таким чином, ні штабних документів, ні добре поінформованих свідків майже не залишилося.

Начальник генерального штабу сухопутних військ вермахту генерал-полковник Ф.Гальдер 23 червня 1941 р. у своєму щоденнику, без якого не обходиться жодне солідне дослідження воєнних подій на радянсько-німецькому фронті у початковий період кривавого протистояння, зазначав, що найбільш складним слід визнати становище в смузі дій групи армій «Південь», так як відмова від первісно запланованої операції з Румунії не дав замість того ніяких вигідних оперативних можливостей [8, с.33].

В Україні здійснити військову операцію по оточенню радянських військ на початку війни гітлерівцям не вдалося. Навіть втративши майже всю бойову техніку радянські дивізії спромоглися відійти на схід, зберігши командування, бойові знамена й документи. І реакція Сталіна на провал контрнаступу Південно-Західного фронту була незбагненно м'якою. Усі командири, що уціліли в тих тяжких боях, пішли на підвищення.

Зовсім було спокійно в перші дні війни у частинах, які тримали оборону в Карпатах і на Буковині [6, с.235]. В Молдавії темп просування супротивника був нульовим. Наступ румунських та німецьких військ розпочався там лише 2 липня 1941 р. Винищувальні полки ВПС Південного фронту в перший день війни втратили усього по 2-3 літака. Контраст з розгромом авіації Західного фронту був настільки разючим, що радянським історикам прийшлося якось на це відреагувати. Пізніше ними була придумана відповідна «легенда» про те, що начебто командування Одеського воєнного округу не побоялося порушити міфічну заборону Сталіна.

Уся авіація округу була приведена у бойову готовність, розосереджена і замаскована. Тому і втрати від першого удару люфтваффе по аеродромам були мінімальними. Це не відповідає дійсності. Хвалений «сталінський порядок» був скрізь однаковий. А небачена суперсекретність призвела до того, що тричі Герой Радянського Союзу О.І.Покришкін збив у перший день війни в небі Одеського ВО радянський літак Су-2. «Конспірація» набула такого рівня, що льотчикам-винищувачам ніхто не показав цей новий для радянської авіації бомбардувальник навіть на малюнку [6, с.163-164].

До початку липня, коли Західний фронт був вже практично знищений, найбільш бездіяльною і пасивною залишалася ділянка де розташовувався Південний фронт. Але саме тут вдалося втілити в дію головну довоєнну доктрину Червоної армії – воювати на ворожій території малою кров'ю. Радянськими військами був захоплений і в жорстоких боях утримувався 75-кілометровий плацдарм вздовж Дунаю на ворожій території. Це були найбільш вдалі дії радянських військ в початковий період війни. На фоні великих поразок з втратою значної території, дунайська десантна операція не стала ложкою меду для Червоної армії і народу. Недарма навіть сьогодні в Ізмаїлі далеко не всі знають про цю подію, що сталася першого воєнного літа.

Хоча радянський уряд і намагався зробити дунайський успіх подією державного масштабу. Після повідомлення Радінформбюро від 27 червня 1941 р. відразу були складені списки для масового нагородження десантників, що відзначилися – рідкісний момент щодо періоду початку війни. Указом Президії Верховної Ради СРСР від 14.07.1941 року 45 учасників дунайських боїв були нагороджені урядовими нагородами.

Майже місяць ворог так і не перетнув кордон, всього було відбито 18 атак румунських військ. Тільки коли румунсько-німецькі війська, використовуючи успіхи на інших ділянках фронту, стали погрожувати північному флангу і тилам Південного фронту, за наказом командування 19 липня Дунайська річкова флотилія організовано і без втрат зняла десант з плацдарму і по морю дійшла до Одеси [9, с.37,40].

Події початку війни не однаково розвивалися на різних ділянках німецько-радянського фронту. Ніякого блицкригу на Україні не відбулося. В групі армій «Південь» в червні 1941 р. не було жодного пікірувальника Ju-87 – цього гаряче любимого усіма кінодокументалістами символу блицкригу, а також жодного винищувача-бомбардувальника Me-110.

Отже, загальної канонічної концепції бути не може. Тільки диференційований підхід до кожного значного епізоду Великої Вітчизняної війни. Джерела містять багато суперечностей, поле для досліджень ще далеко не вичерпане.

### **Список використаних джерел та літератури:**

1. Жуков Г.К. Воспоминания и размышления. / Г.К.Жуков. – М.: Изд-во Агенства печати Новости, 1974. – Т.1. - 431 с.
2. Бешанов В.В. Танковый погром 1941 года. / В.В.Бешанов. – Минск: Харвест; М.: ООО «Издательство АСТ», 2000. – 527 с.
3. Бабаджанян А.Х. Дороги победы. / А.Х.Бабаджанян. – М.: Молодая гвардия, 1975. – 287 с.
4. Митчем С. Фельдмаршалы Гитлера и их битвы. / С.Митчем. – Смоленск: Русич, 1999. – 568 с.
5. Самсонов А.Н. Знать и помнить: Диалог историка с читателем. / А.Н.Самсонов. – М.: Политиздат, 1988. – 368 с.
6. Солонин М.С. Бочка и обручи, или когда началась Великая Отечественная война? /М.С.Солонин. – Дрогобыч: ВФ «Відродження», 2004. – 446 с.
7. Темиров Ю.Т., Донец А.С. Энциклопедия заблуждений. Война. – М.: Изд-во Эксмо; Донецк: Изд-во СКИФ, 2004. – 314 с.
8. Гальдер Ф. Военный дневник. / Ф.Гальдер. – М.: Воениздат, 1971. – Т.3. - 405 с.
9. Овчаренко М. Розвиток морської козацької тактики в Дунайських десантах червня 1941 року // Воєнна історія. – 2011. - № 6. – С. 32-43.

**F.I.KOKOSHKO**

### **THE DIFFERENCE NATURE OF WARFARE IN THE SOUTHERN THEATRE OF MILITARY ACTIONS IN JUNE-JULY 1941**

*The article is devoted to the dramatic events of the Russian history, which took place in the black agonizing summer of 1941. Of a complete collapse of the South-Western front has not happened, surprise attack did not happen, there was a time both for the defense and for the decisive*

*counteroffensive. This topic, in spite of numerous publications does not lose its relevance and requires further research.*

**Key words:** *aggression, counterpunch, the Red army, the border of the retreat, the bridgehead.*

**Ф.И.КОКОШКО**

### **ОТЛИЧИЕ ХАРАКТЕРА ВЕДЕНИЯ ВОЙНЫ НА ЮЖНОМ ТЕАТРЕ ВОЕННЫХ ДЕЙСТВИЙ В ИЮНЕ-ИЮЛЕ 1941 ГОДА**

*В статье рассматриваются драматические события отечественной истории, которые произошли в черное агонизирующее лето 1941 года. Всеобщего развала Юго-Западного фронта не произошло, внезапности нападения не случилось, было время как для организации обороны, так и для решительного контрудара. Данная тема, несмотря на многочисленные публикации не утрачивает своей актуальности и требует дальнейшего исследования.*

**Ключевые слова:** *агрессия, контрудар, Красная армия, граница, отступление, плацдарм.*